

Heilige huisjes

Bij de presentatie van de Miljoenennota 1994 werd bekend dat de werkloosheid in Nederland volgend jaar dreigt op te lopen tot 662.000, bij een totaal aantal inactieven (ww, wao, ziekte en bijstand) van 2.165.000. Gezien het in toenemende mate structurele karakter van deze inactiviteit, zijn structurele ingrepen onvermijdelijk. Dit betreft niet alleen de arbeidsmarkt of het stelsel voor sociale zekerheid. Ook andere heilige huisjes die arbeidsparticipatie kunnen ontmoedigen, dienen op hun merites te worden beoordeeld.

Het bouwwerk dat de afgelopen tijd de meeste aandacht heeft gekregen, is het stelsel voor sociale zekerheid. De recente rapporten van de commissies Buurmeijer en Van der Zwan tonen aan dat uitkeringen zo gemakkelijk worden verstrekt, dat dit de deelneming aan betaalde arbeid wel moet ontmoedigen. Beide commissies benadrukken stelselwijzigingen, gebaseerd op het principe dat de burger in zijn eigen onderhoud dient te voorzien, ontwerpt Buurmeijer zelfs een nieuw stelsel voor de werknemersverzekeringen, waarin de rol van de sociale partners sterk wordt gereduceerd.

De grote kracht van de rapporten van Buurmeijer en Van der Zwan is dat niet alleen de noodzaak maar ook de mogelijkheid van een herijking van de verzorgingsstaat wordt aangetoond. Om de taak van de uitvoeringsorganisaties te verlichten, kan bij voorbeeld de bewijslast (gedeeltelijk) worden omgedraaid. Het is dan aan de aanvrager om aan te tonen dat hij aan de criteria voldoet.

Het tweede front betreft het verbeteren van de werking van de arbeidsmarkt. Twee strategieën dienen zich aan: deregulering en overheidsinterventies gericht op de discrepanties tussen vraag en aanbod. Het huidige arbeidsmarktbeleid is een onduidelijke mengeling van beide. Enerzijds wordt geschermd met het opheffen van rigiditeiten als de overdadige regulering van ontslag, uitzendwerk en arbeidstijden, alsmede het algemeen verbindend verklaren van cao's. Anderzijds worden veel belangrijkere rigiditeiten als de wig en de gebrekkige relatie tussen beloning en prestatie nauwelijks aangepakt. Deze rigiditeiten uiten zich niet alleen in langdurig onvervulbare vacatures, maar ook in de hoge uitstoot van oudere werknemers. In plaats van flexibilisering van de loonstructuur, wordt echter met een *generieke* loonmaatregel bedreigd.

Daar komt nog bij dat de directe interventies zich nog steeds concentreren op het verstrekken van werkloosheidsuitkeringen, in plaats van op de afstemming van vraag en aanbod via het trainen, omscholen en bemiddelen van werkzoekenden. Hier ligt echter ook een taak voor het onderwijsbeleid. Gezien de snelle technologische ontwikkeling en de daarmee gepaard gaande veroudering van menselijk kapitaal, ligt een accentverschuiving van het onderwijsbeleid

naar ouderen voor de hand. In dat geval kunnen de onderwijsvoorzieningen beter aansluiten bij de behoefte om van de wieg tot het graf kennis en vaardigheden op te doen.

Een derde aandachtspunt betreft de invloed van de pensioenregelingen (vut, AOW en aanvullende pensioenen) op de arbeidsparticipatie. De vut werkt als een financiële prikkel voor de uittreding van oudere werknemers, en staat als zodanig reeds in een kritisch daglicht. Het is echter niet ondenkbaar dat ook het stelsel van aanvullende pensioenvoorzieningen (met name de gangbare eindloonregelingen) de arbeidsparticipatie van ouderen ondermijnt. Ouderen met afnemende produktiviteit cq. belastbaarheid zullen geen lichtere werkkring accepteren indien dit een lager eindloon oplevert, maar de voorkeur geven aan uittreding via de WAO of de vut. Daarnaast kan een oudere sollicitant wel eens prohibitief duur uitvallen voor het pensioenfonds van de aanstaande werkgever. Dit hangt samen met het feit dat het eindloonstelsel belangrijke omslagelementen tussen jong en oud bevat, die de premielast (en daarmee de wig) voor jongere deelnemers opjaagt. Onder invloed van de vergrijzing en ontgroening dreigen de pensioenpremies rond 2030 zelfs te verdubbelen tot 40% van het bruto loon¹.

Ten slotte is er nog het oerwoud aan (inkomensafhankelijke) subsidies. Hoewel hier reeds enkele jaren in wordt gekapt, moet de echte aanval op dit front nog beginnen. Inkomensafhankelijke subsidies doorbreken de relatie tussen inkomsten en prestaties, en doorkruisen derhalve de werking van de arbeidsmarkt. Andere subsidies hebben indirect (via de collectieve-lastendruk en de wig) hetzelfde gevolg. Gezien de interactie met de werking van de arbeidsmarkt, verdient heroverweging van de subsidies op de woningmarkt de hoogste prioriteit. Huursubsidies beperken de mobiliteit op de arbeidsmarkt. Het netto resultaat van werkaanvaarding of positieverbetering wordt immers al gauw afgeroomd door hogere woonlasten.

Om een structurele ontwikkeling naar een steeds lagere participatiegraad af te stoppen, is een langetermijnbeleid vereist tegen alle heilige huisjes die direct of indirect bijdragen aan inactiviteit. Het herijken van het stelsel van sociale zekerheid is een goed begin, maar niet afdoende. In het belang van de arbeidsparticipatie dienen ook andere relieken als de wig (ofwel de omvang en samenstelling van de overheidsuitgaven), de nivellering, pensioenregelingen en subsidies aan een kritische toets te worden onderworpen. De enquêtemissies Overheidsuitgaven, Pensioenen en Subsidies kunnen meteen aan de slag.

A.R.G.J. Zwiers

1. Zie J.H.M. Nelissen en H.A.A. Verbon, Ouderen voor jongeren, *ESB*, 8 september 1993, blz. 817-821.